

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

29E JAARGANG

WOENSDAG 13 SEPTEMBER 1944

No. 1473

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*J. F. ten Doesschate; P. Lieftinck (tijdel. afwezig);
J. Tinbergen; H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
M. F. J. Cool (Redacteur-Secretaris);*

H. W. Lambers — Adjunct-Secretaris.

Abonnementsprijs van het blad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f20,85 per jaar („Prijsvaststelling No. 052. IM 312"). Buitenland en koloniën f23,— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.*

*Administratie: Nieuwe Binnenweg 175a, Rotterdam (C.).
Telefoon 38040. Giro 8408.*

*Aangeteekende stukken aan het Bijkantoor Museum-
park, Rotterdam (C.).*

INHOUD:

	Blz.
Het afbetalingsstelsel door <i>C. J. de Groot Jr.</i>	466
Het economisch leven van Zweden in oorlogstijd door <i>J. Ph. van Ouwkerk</i>	468
Ingezonden stukken	
Efficiency in de administratie door <i>Ir. T. J. Bezemer</i> , met naschrift van <i>M. C. Wintersteijn</i>	471
Overheidsmaatregelen op econo- misch gebied	472
Maandcijfers	
Emissies in Juli 1944	473
Statistieken	
Voornaamste posten in duizenden guldens van De Nederlandsche Bank	473

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De omzetten op de *discountmarkt* waren in de afgelopen week uitermate gering. Aanvankelijk was de stemming zeer vast. Voor driemaands papier noemde men toen $1\frac{7}{8}$ %, voor eind-December papier 2 % en voor jaarspapier $2\frac{7}{8}$ %. Hiervan werden intusschen slechts zeer geringe bedragen omgezet. Gedurende het verdere verloop van de week werd de stemming iets gemakkelijker; voor driemaands papier noemde men $1\frac{3}{4}$ à $1\frac{7}{8}$ %. Voor elf- en twaalfmaands papier circa $2\frac{9}{16}$ %. Ook in dit tijdvak bleven echter de omzetten minimaal klein.

Oppervlakkig beschouwd zou men het afgekondigde bankmoratorium als oorzaak kunnen noemen voor de in de tweede helft van de week ingetreden verruiming. Toch lijkt zulks niet waarschijnlijk, gezien de zeer omvangrijke liquide middelen, waarover de bank reeds vóór dezen maatregel beschikte, en gezien ook het feit, dat de vorige week de inderdaad zeer omvangrijke stijging van den biljettenomloop toch nog werd overtroffen door den aanwas van de buitenlandsche wisselportefeuille (dit laatste voornamelijk als gevolg van overdracht van Markensaldi door het Rijk aan De Nederlandsche Bank), zoodat de saldi van anderen toen nog konden toenemen. Of het bankmoratorium op zichzelf een gewenschte maatregel was, kan in dit verband in het midden worden gelaten. Dat het, met betrekking tot de positie op de geldmarkt, invloed van betekenis heeft gehad, valt nauwelijks aan te nemen.

De eerste dag der verslagweek was de eenige beursdag, aangezien sedertdien de beurs gesloten is gebleven. Over het algemeen waren op dien eenigen beursdag de obligatiekoersen lager, hoewel bijv. de 3 % Nederland 1937 hooger sloot dan den voorafgaanden Vrijdag. Voor het overige echter waren over de geheele linie de koersen nog lossier, zonder dat echter van een „inbraak" kon worden gesproken. De leeningen Amsterdam en Rotterdam werden Maandag niet genoteerd. Aangenomen mag worden, dat, indien men tot notering was gekomen, de koers noemenswaard lager zou zijn uitgevallen.

HET AFBETALINGSSTELSEL.

Ontstaan van het afbetalingsstelsel.

Het afbetalingsstelsel, zoals we dat thans kennen, is slechts een goede honderd jaar oud.

De Amerikaanse meubelhandelaar Coperthwaite voerde het in 1807 voor het eerst in. Omstreeks 1850 vond het toepassing bij de verkoop van landbouwmachines ¹⁾.

In die tijd ontstond het ook in Europa, met name in Duitsland, waar de plaatselijke detailzaken geweven stoffen en later ook meubelen en andere artikelen aan den consument op afbetaling verkochten. Grote vlucht nam het stelsel eerst, toen de Singer-Maatschappij (die het ook in ons land heeft geïmporteerd) in 1860 de verkoop op afbetaling van naaimachines ter hand nam, hetgeen in het gehele land nagevolgd werd door fabrikanten en grocers van industriële producten ²⁾.

Voor al in de tweede helft van de 19e eeuw nam het stelsel een zo grote vlucht, dat spoedig een wettelijke regeling gewenst werd.

Deze kwam in Duitsland tot stand in 1894 („Reichsgesetz über die Abzahlungsgeschäfte”), daarin gevolgd door Oostenrijk (1896). In Frankrijk kwam in 1900 een wet betreffende de afbetalingshandel van waardepapieren en in 1935 een wettelijke regeling voor de financiering van de afbetalingshandel in automobielen tot stand. De Zwitserse wetboeken van 1912 wijden enkele regels aan de afbetalingsovereenkomsten, terwijl in de Scandinavische landen door gezamenlijk overleg tussen 1915 en 1917 een regeling tot stand kwam. In de Verenigde Staten bestaat op dit gebied sedert 1918 de „Uniform Conditional Sales Act”.

In Nederland werd het vraagstuk voor het eerst aan de orde gesteld door Mr. H. Ph. de Kanter in 1892, bij de behandeling van de staatsbegroting.

In de vergadering van de Nederlandse juristenvereniging in 1906 werden er enige praeadviezen over uitgebracht, doch het duurde tot 1936, voordat de wettelijke regeling in ons land tot stand kwam ³⁾.

In Engeland werd de „Hire Purchase Act” in 1938 ingevoerd ⁴⁾, terwijl ook andere landen een wetgeving op de afbetalingsovereenkomst in het leven hebben geroepen.

Het stelsel van koop en verkoop op afbetaling dankt zijn ontstaan aan de technische ontwikkeling van de 19e eeuw, waardoor de massafabricage van machines en duurzame consumptiegoederen werd mogelijk gemaakt. Teneinde nu die kopers, die niet kapitaalkrachtig genoeg waren om het goed ineens aan te schaffen, daartoe toch in de gelegenheid te stellen, werd hen toegestaan de koopsom, onder vergoeding van een zeker percentage voor rente, risico en administratiekosten, in termijnen te voldoen. In eerste instantie was het dus een middel om de afzet te vergroten en dit is het tot op heden eigenlijk gebleven.

Doch vooral na de vorige oorlog ontwikkelde zich het stelsel tot een dusdanige omvang, dat niet meer de producenten en leveranciers de beslissing hadden over het al of niet toepassen ervan. Het was een normaal marktverschijnsel geworden, wat tot gevolg had, dat de consument het ging eisen; dikwijls was de leverancier gedwongen om het afbetalingsstelsel toe te passen, teneinde zich tegenover de concurrenten te kunnen handhaven.

Anderzijds ging er van de leveranciers een drang uit om het stelsel in grotere mate toe te passen dan verantwoord was. Economisch gezien komen slechts duurzame gebruiksartikelen voor levering op afbetaling in aanmerking, waarbij de betalingstermijn korter moet zijn dan de normale levensduur van de goederen.

¹⁾ Paul H. Nystrom, „Retail store operation”.

²⁾ Mr. Th. A. Fruin, „Het Duitse afbetalingsstelsel en zijn financiering”.

³⁾ Mr. Fr. W. Fischer en Mr. L. D. Frank, „De wettelijke regeling van koop en verkoop op afbetaling”.

⁴⁾ Cunliff H. Bolling, „Hire purchase trading”.

Zij komt echter ook voor bij verbruiksgoederen, zoals wijn, aardappelen en brandstoffen, welke een niet duurzaam karakter hebben, terwijl in de beginjaren het grote Duitse afbetalingsmagazijn voor ambtenaren „Debewa” zelfs sigaren, schouwburgbiljetten en vacantiereizen op afbetaling leverde.

Het spreekt vanzelf, dat dit uitwassen zijn, welke zowel in het belang van leveranciers als van consumenten dienen te worden voorkomen.

Voordelen van het stelsel.

Behalve het voordeel van de omzetvergroting voor den leverancier — in vrijwel alle gevallen heeft de afbetalingsverkoop de productie dusdanig gestimuleerd, dat daling der productiekosten het gevolg was — worden voor de afnemers aan het stelsel door sommigen nog verschillende voordelen toegekend:

1. Het bevordert de spaarzin. Door de verplichte termijnbetalingen zijn de afnemers genoodzaakt een deel van hun inkomsten te reserveren voor aankoop van duurzame goederen, iets, waartoe ze vrijwillig moeilijk zouden komen.
2. Het stelt hen in staat om goederen van goede kwaliteit en van waarde te kopen.
3. Op de kopers wordt een financiële verantwoordelijkheid gelegd, waardoor zij betere werkers zullen worden.
4. Het bevordert de culturele vooruitgang van de bevolking. Doordat bepaalde artikelen (radio, piano e.d.) binnen het bereik van de grote massa worden gebracht, wordt bereikt, dat deze mensen op een hoger cultuurpeil kunnen komen.
5. Het bevordert de huiselijkheid en daardoor de opvoeding van de jeugd. Door de aanschaffing van duurzame goederen, die zonder het afbetalingsstelsel voor de grote massa onbereikbaar waren, kan het in de huizen gezelliger worden. De bedragen, die anders elders worden verteerd, worden nu gebruikt voor afbetaling van meubilair, stoffering, radio etc. De kinderen worden in een betere omgeving en een betere sfeer grootgebracht.

Nadelen van het stelsel.

Tegenover de voordelen worden, dikwijls in lijnrechte tegenspraak, verschillende nadelen genoemd:

1. De consument wordt in de gelegenheid gesteld schulden te maken.
2. Als gevolg daarvan ontbrak bij sommigen spoedig de rem op het kopen, waardoor zij zich veel meer aanschafte dan economisch verantwoord was.
3. Dit betekende veelal een groot verlies, zowel voor den leverancier, die met een tweedehands-artikel kwam te zitten bij terugneming tengevolge van wanbetaling, als voor den consument, die behalve het gekochte goed ook een deel van zijn termijnbetalingen kwijt was.
4. De kosten zijn veel hoger dan bij contante verkoop.
5. De administratieve rompslomp is voor den leverancier veel groter.
6. Door de mogelijkheid van koop op afbetaling werden zij, die gewend waren te sparen, in staat gesteld de goederen zonder voorafgaande besparing te verkrijgen. Daardoor kunnen voor de gemeenschap noodzakelijke spaargelden verloren gaan.
7. De koop van goederen op afbetaling geschiedt ten koste van goederen, die niet op afbetaling kunnen worden gekocht (voedsel, kleding, schoenen enz.). Dit was bijv. het geval tijdens de hausse van 1925—1930 in de Verenigde Staten.
8. De levering op afbetaling kan een gevaar betekenen voor de productiecapaciteit. Wanneer men gewend is zijn bedrijfsplannen te baseren op de levering op afbetaling, dan moet men er rekening mede houden, dat het aantal kopers gedurende een bepaald tijdsverloop beperkt is.

Wanneer dus de markt na 4 jaren is „volgekocht” en

het artikel heeft een gemiddelde levensduur van 5 jaren, dan moet gedurende 1 jaar het productieapparaat braak liggen, terwijl daarna slechts een geringe capaciteit voor de „remplace” nodig is.

9. Terwijl op het moment, dat men de afbetalingshandel begint, de markt ongetwijfeld vergroot wordt, maakt men op den duur de markt echter kleiner. De kopers raken nl. een deel van hun koopkracht kwijt aan de betaling van de ongetwijfeld zeer hoge kosten, die aan het afbetalingsstelsel verbonden zijn.

10. De koop op afbetaling betekent, dat men een deel van zijn toekomstige koopkracht reserveert voor een betaling van de verkoopprijs voor goederen, waarvan men nu reeds het genot heeft.

Op het moment, dat men dit doet, is het niet zeker, dat de inkomstenbron, waarop men zijn hoop baseert, in de toekomst zal blijven vloeien. Daarom is aan deze vorm van credietgeven een ongezond element verbonden. De bevrediging van later opkomende dringender behoeften zal bovendien slechts ten koste van grote offeringen kunnen geschieden.

In Amerika heeft men wel eens de theorie gehuldigd, dat men door middel van het afbetalingsstelsel het verloop van de conjunctuur kon beïnvloeden. De verkondigers hiervan zullen wel tot andere gedachten zijn gekomen, toen in de depressie na de crisis van 1929 bleek, dat velen niet aan hun plicht tot betaling konden voldoen, waardoor een vloed van tweedehands-artikelen het land overstroomde.

Er ontstond toen op dit gebied een kentering, welke tevens het gevolg was van de gemaakte fouten.

Mr. Fruin deelt mede, dat niet alleen de afbetalingszaken in Duitsland in moeilijkheden geraakten, doch bijna alle omzetfinancieringsmaatschappijen, terwijl twee van de drie credietverzekeringsmaatschappijen moesten liquideren.

Intussen heeft sindsdien het afbetalingscrediet als middel tot financiering van een deel van de omzet zich weer voldoende hersteld en we kunnen wel zeggen, dat het voor deze oorlog een zeer belangrijk deel uitmaakte van de totale handel in bepaalde goederen.

Omvang van de afbetalingshandel.

In Nederland werd in 1939 voor f 44 miljoen op afbetaling gekocht op een totaal van f 675 miljoen.

De afbetalingshandel maakte dus nog geen 7 % uit van de totale handel. Van deze f 675 miljoen werd echter f 600 miljoen besteed aan kleding, schoeisel en huisraad en f 75 miljoen aan auto's, rijwielen, stofzuigers, naaimachines, radiotoestellen, koelkasten en dergelijke.

Van deze laatste artikelen werd ongeveer de helft van de omzet op afbetaling gekocht, terwijl in de resterende branches dit slechts ongeveer 2 % van de totaalhandel bedroeg.

In Duitsland bedroeg de afbetalingshandel in 1935 twee milliard R.M. bij een totale detailhandelsomzet van 25-28 milliard.

In Amerika raamde men de verkopen op afbetaling in 1929 op \$ 5 milliard op een totaal van \$ 40 milliard ⁵⁾. In dit land werd voor de oorlog meer dan de helft van alle detailzaken op credietbasis gedreven.

Door het Centraal Bureau voor de Statistiek is onlangs een onderzoek ingesteld naar de omvang van het afbetalingscrediet in Nederland. De resultaten hiervan zijn gepubliceerd in het maandschrift van Nov./Dec. 1942. Er werden 6.500 adressen verzameld van firma's, die in 1939 op afbetaling hadden geleverd en aan de hand van deze gegevens kwam men tot de volgende opstelling van de verdeling over de verschillende goederen (zie bovenaan volgende kolom).

Naar schatting is ongeveer 20 % van het aantal opgaven niet binnengekomen, zodat het totale crediet in Nederland rond f 44 miljoen bedraagt.

Verkoop op afbetaling gedurende 1939 (× miljoen gulden).

Nieuwe personenauto's	3,0
Gebruikte personenauto's	0,7
Vrachtauto's, autobussen, tractors	4,2
Motorrijwielen	0,7
Radiotoestellen	4,9
Rijwielen	2,6
Gramofoons, piano's enz.	0,8
Meubels, stoffering	3,4
Kleding	3,0
Koelkasten	0,4
Haarden en kachels	1,5
Wasmachines	1,1
Stofzuigers	2,6
Andere huishoudelijke artikelen	3,4
Bedrijfsmachines en -inventaris	1,9
Diversen	0,6
Gemengde contracten	1,9

36,7

In het algemeen is de afbetalingshandel in Nederland van 1929—1939 ongeveer met 30 % verminderd. Zij is slechts belangrijk toegenomen bij de specifieke afbetalingsmagazijnen en voorts bij de rijwielhandel, radiohandel en handel in koelkasten.

Omvang van het crediet bij 87 berichtgevers gedurende 1929—1939.

	1929	1935	1936	1937	1938	1939
Afbetalingsmagazijnen	100	95	97	113	119	113
Rijwielhandel	100	864	875	855	1.473	1.591
Radiohandel	100	566	625	947	821	609
Stofzuigerhandel	100	39	25	44	57	52
Meubelhandel	100	80	63	47	47	84
Pianohandel	100	45	47	54	58	72
Koelkasten	100	1.492	1.567	2.100	2.117	1.517
Bedrijfsmachines	100	65	62	69	65	86
Autohandel ⁶⁾	100	45	48	64	65	61
Openbare nutsbedrijven	100	25	25	38	48	68
Naaimachinehandel	100	16	21	26	27	35
Totaal	100	52	53	69	72	71

⁵⁾ Gegevens o.a. van 5 financieringsmaatschappijen.

De bestaande regeling.

De wettelijke regeling, welke in 1936 in Nederland is tot stand gekomen en welke ten doel had de maatschappelijke nadelen van het afbetalingsstelsel te beperken, heeft slechts betrekkelijk weinig invloed daarop gehad.

In de eerste plaats werden de kopers veilig gesteld tegen de praktijken van allerlei kleine handelaren op afbetaling en colporteurs, door de koop en verkoop van zaken, die regelmatig worden verkocht tegen een prijs beneden f 50 afhankelijk te maken van een toestemming van de Kamers van Koophandel. Ook voor het colporteren is een toestemming van de Kamers van Koophandel vereist.

Ter beveiliging van de leveranciers zijn voorts de Nederlandse wetboeken aangevuld met bepalingen omtrent de begrippen „koop en verkoop op afbetaling” en „huurkoop”.

De bepalingen, welke in de eerste plaats bescherming van den koper ten doel hebben, regelen echter ook de afbetalingsplicht, terwijl voor den verkoper een eenvoudige procedure in het leven is geroepen in geval van wanprestaties van den koper. Teneinde het euvel van het te zwaar belasten van het huishoudbudget met uitgaven voor luxe-artikelen, wat voornamelijk in de mijnstroken voorkwam (motorfietsen), enigszins te beperken, is medeondertekening van de koopacte door de echtgenote verplicht gesteld.

Al deze maatregelen hebben de maatschappelijke nadelen, welke aan het stelsel kleven, slechts ten dele kunnen opheffen. In het algemeen was de procedure bij het tot stand komen van een afbetalings- of huurkoopovereenkomst als volgt: de toekomstige koper diende een aanvraag in bij zijn leverancier, waarbij hij zijn gezinstoestand, zijn inkomen, zijn werkgever, zijn uitgaven voor huur en eventuele andere huurkoopovereenkomsten vermeldde.

⁶⁾ „Economische Voorlichting” van 22 October 1943.

Hieruit kon de leverancier enigszins opmaken, of de aanvrager koopkrachtig genoeg was om aan zijn toekomstige verplichtingen te voldoen. Daarnaast werden echter informaties ingewonnen, teneinde de waarheid van de ingevulde gegevens te bevestigen. Wanneer deze goed uitvielen werd een contract opgemaakt.

In zeer veel gevallen bleek echter, dat de informaties onvoldoende waren geweest, dat de toekomstige inkomsten waren overschat of dat de koper door, op het moment van het aangaan der koopovereenkomst onvoorzien, omstandigheden niet in staat bleek te zijn aan zijn verplichtingen te voldoen. Hoe groot echter het bedrag is, dat tengevolge van dergelijke omstandigheden niet binnenkwam, valt moeilijk te zeggen. Bolling geeft voor Engeland een percentage van 2 %. Mr. Fruin daarentegen voor Duitsland 5-8 %. Zeker is, dat de risico's, welke geleden worden als gevolg van wanbetaling e.d., door de leveranciers regelmatig worden overschat.

Als gevolg daarvan maakten zij op transacties extra winsten, welke varieerden tussen 5 en 10 %. Dit komt tot uiting in de zeer hoge renteberekening, welke bij afbetalingsgoederen plaatsvindt.

In één van de prijscouranten voor afbetalingszaken vinden we voor een artikel, dat à contant verkocht wordt voor f 180 bij een afbetalingsovereenkomst van 12 maanden een prijs van f 201,40.

Ogenschijnlijk is de prijs dus „slechts” met 12 % verhoogd. Wanneer we er echter rekening mede houden, dat de koper bij levering onmiddellijk f 15 moet betalen en dat de grootte van het crediet in de loop van het jaar regelmatig terugloopt, dan komen we op een premie van 25 %.

Dit percentage is veel en veel te hoog voor dekking van risico, administratiekosten en rente.

Wanneer we hiertegen aanvoeren, dat de koper toch blijkbaar graag dat hoge bedrag betaalde, dan veronderstelt men, dat iedere koper bij zijn aankopen nauwkeurig de kosten daarvan zou kunnen berekenen. Dit kan hij echter niet en het was dus uiteindelijk de leverancier, die de grootte van het bedrag vaststelde.

De concurrentie is er daarbij niet in geslaagd dit bedrag tot het noodzakelijk minimum terug te brengen. Doch wanneer dit wel het geval zou zijn geweest, dan ware toch het risicobestanddeel veel groter dan noodzakelijk was. Immers, de informatie was niet georganiseerd. Een koper, die bij den eenen winkelier niet terecht kon wegens de slechte uitkomst van zijn informatie, kon net zolang zoeken, tot hij een anderen verkoper vond, die hem wel wilde leveren.

Bij een goede informatie-organisatie zou iemand, die niet geschikt was voor koop op afbetaling, op geen enkele wijze in staat moeten kunnen zijn een dergelijke overeenkomst aan te gaan.

Dikwijls ook bleef informatie achterwege, omdat de koper in spé niet kon wachten op de levering, totdat de resultaten van het onderzoek bekend waren. Tengevolge van dit alles heersten er door het afbetalingsstelsel nog vele misstanden. Gezinnen waren van de noodzakelijke levensbehoeften verstoken, doordat men te hoge afbetalingsverplichtingen had aangegaan enz.

Slotwoord.

Uit het vorenstaande blijkt, dat aan de regeling van het afbetalingsstelsel nog heel wat te verbeteren valt. Gezien het feit, dat na de oorlog een enorme toeneming van de afbetalingshandel is te verwachten, is een geheel nieuwe regeling zeer gewenst.

Bij de opstelling dezer nieuwe regeling zal vooral aandacht moeten worden geschonken aan:

1. de te verwachten uitbreiding van de afbetalingshandel;
2. de praktische bezwaren, die aan de oude regeling kleefden, vooral de zgn. overcreditering;
3. vermindering van het risico voor den verkoper, waardoor de afbetalingskosten kunnen worden verlaagd;
4. de financiering.

C. J. DE GROOT Jr.

HET ECONOMISCH LEVEN VAN ZWEDEN IN OORLOGSTIJD.

Inleiding.

Ook in Zweden zien we het bekende beeld van de oorlogseconomie. Aan de zijde der geldinkomens een verruiming, aan de zijde van het reële inkomen een verkrapping. Hetzelfde verschijnsel valt waar te nemen in de quantitative verhouding tusschen het kapitaal in den monetair zinn en het kapitaal in den reëlen zinn. Er is een groote behoefte aan arbeidskracht, terwijl het werk, dat wordt verricht, voor een deel geen directen vermeerderenden invloed heeft op dat deel van het reële nationale inkomen, dat ter beschikking komt van den civielen sector. Dit deel neemt zelfs door tal van omstandigheden af. Tegenover een toegenomen geldvraag staat zodoende een afgenomen reëel aanbod en als gevolg van de beperking der prijsstijgingen, voornamelijk tot die stijgingen, welke aan de zijde van het aanbod onvermijdelijk bleken te zijn, neemt de onvrijwillige liquiditeit bij het publiek en het bedrijfsleven toe, waardoor een kans op inflatie in het leven wordt geroepen. O.a. door middel van een bepaalde financieele politiek tracht de Overheid de daarmee samenhangende gevaren te elimineren dan wel te verminderen.

De geldmarkt.

Wat de monetaire situatie betreft, wezen wij in een vroeger artikel reeds op de factoren, die deze beïnvloeden¹⁾. Wij zijn toen tot de conclusie gekomen, dat, gezien het verloop van den buitenlandschen handel, het begrotingsstekort en de liquiditeit van het publiek en het bedrijfsleven, sinds Mei 1941 een voortdurende verruiming van de geldmarkt was opgetreden. Deze ontwikkeling heeft zich sindsdien ononderbroken voortgezet. De handelsbalans bleef een passief karakter dragen, aangezien de import in nogal aanzienlijke mate den export overtrof, zooals uit onderstaande tabel blijkt.

TABEL I.

Waarde van den buitenlandschen handel in millioenen Kronen²⁾.

Jaar	Import	Export	Importsurplus
1939	2.498,7	1.888,6	610,1
1940	2.004,5	1.327,5	677,0
1941	1.674,1	1.345,2	328,9
1942	1.780,2	1.318,8	461,4
1943	1.814,2	1.172,3	641,9

¹⁾ Bron: „Konjunkturläget Våren 1944”.

Dank zij de diensten, welke aan het buitenland door de Zweedsche reederijen worden verleend, heeft de betalingsbalans een actief karakter behouden. Dientengevolge is de deviezenpositie van het land, na de verkrapping tot Mei 1941, zeer ruim geworden.

De goud- en deviezenvoorraad bij de Rijksbank steeg sedert dien datum tot Mei 1944 met 799 millioenen tot 2.372 millioenen Kroon, terwijl de netto-schuld der particuliere banken aan het buitenland in hetzelfde tijdvak met slechts 36 millioenen tot 171 millioenen Kroon steeg²⁾. Hierdoor werd het mogelijk in Juni 1942 te bepalen, dat in den vervolge een vergunning zal worden afgegeven voor de transfer der opbrengst van Zweedsche fondsen in het buitenland, telkens tot een maximum van 10.000 Kroon.

Ook het begrotingsstekort is van aanzienlijke beteekenis. De kosten voor de militaire paraatheid bedragen volgens den Minister van oorlog 6 millioenen Kroon per dag, terwijl de in omvang toegenomen staatstaak, de subsidieering van levensmiddelen en wat dies meer zij, eveneens hun eischen aan de begrooting stellen. Weliswaar

¹⁾ J. Ph. van Ouwkerk, „De ontwikkeling van de Zweedsche geldmarkt onder invloed van het oorlogsgebeuren”, „E.-S.B.” van 10 Juni 1942, blz. 254.

²⁾ Volgens het kwartaaloverzicht van „Skandinaviska Banken”.

is het gelukt door een steeds sterkere toeneming van den belastingdruk de staatsinkomsten relatief meer te doen stijgen dan de uitgaven, doch de laatsten bleven de eersten overtreffen.

In onderstaande tabel vindt men een overzicht van de werkelijke staatsuitgaven en -inkomsten per kalenderjaar.

TABEL II.

Het verloop van de staatsuitgaven en -inkomsten in miljoenen Kronen ¹⁾.

Jaar	Uitgaven	Inkomsten	Uitgaven-surplus
1939	1.791	1.522	269
1940	3.833	1.895	1.938
1941	3.787	2.196	1.591
1942	4.289	2.409	1.880
1943	4.449	2.858	1.591
Totaal	18.149	10.880	7.269

¹⁾ Bron: „Konjunkturläget Våren 1944”.

Dientengevolge is de staatsschuld in den tijd van vier jaar met 7 milliard Kroon gestegen tot 9.688 miljoen ultimo 1943. Van deze stijging wordt ruim 5 milliard gedekt door leeningen, onderhandsche schuldverbindingen, spaarobligaties e.d., waarvan echter 2 à 3 milliard Kroon bestaat uit kortlopende leeningen, wier looptijd gelegen is tusschen de 2½ en 7 jaar. Verder wordt 1,8 milliard gedekt door kortlopend papier. Van deze 1,8 milliard heeft 275 miljoen in geen geval een verruimenden invloed uitgeoefend op de algemeene liquiditeit, daar deze gebruikt zijn voor staatsaankopen in het buitenland. Het resterende bedrag ad 1,5 milliard Kroon bestaat voor een bedrag van 847 miljoen uit kortlopende leeningen bij diverse staatsinstellingen en voor het overige deel ad 682 miljoen uit schatkistpapier, dat zich praktisch geheel in handen van de particuliere banken bevindt. Als gevolg van deze omstandigheden heeft de *geldhoeveelheid* een vermeerdering ondergaan. Deze komt tot uitdrukking in de stijging der biljettencirculatie van 1.328 miljoen in Mei 1941 tot 2.069 miljoen Kroon in Mei 1944. Deze stijging vond het sterkste plaats in het jaar 1942, toen de circulatie met 316 miljoen Kroon (v.j. 218 miljoen) steeg. O.a. als gevolg van den sedert November 1942 bestaanden prijs- en loonstop is het tempo der stijging sedertdien afgenomen en bedroeg deze in 1943 250 miljoen Kroon.

Verder nemen we waar een stijging der deposito's bij de particuliere banken van 4.211 miljoen tot 5.706 miljoen Kroon in hetzelfde tijdvak. De stijging der door de banken verleende crediten bedroeg slechts ca. 500 miljoen Kroon. Het verloop der stijging der deposito's is zeer onregelmatig en bedroeg in 1942 met 278 miljoen ongeveer de helft van de stijgingen in de jaren 1941 en 1943.

De toeneming der creditverleening dateert van het tweede halfjaar 1942 en houdt verband met de opleving der bouwnijverheid, waarvan o.a. het feit getuigt, dat in 1942 van de stijging ad 340 miljoen Kroon voor 200 miljoen Kroon aan hypothecaire leeningen werd verschaft. In het totaal overtroffen de deposito's de crediten in Mei 1944 met 942 miljoen Kroon, terwijl drie jaar tevoren de crediten de deposito's nog met 151 miljoen hadden overtroffen. Hetzelfde verschijnsel kunnen we waarnemen bij de spaarbanken. Het bedrag aan ingelegde spaargelden stijgt progressief. Eind 1938 bedroeg het 3.685 miljoen, halverwege 1942 werd de 4 milliard overschreden en eind 1943 bedroeg het ruim 4,6 milliard Kroon. De spaarbanken zijn haast niet meer in staat de op 3% gefixeerde rente te handhaven. In verband hiermede is voorgesteld, dat de Rijksbank voor den tijd van 10 jaar een bedrag aan ingegelden van 50 miljoen Kroon tegen 3½% van de spaarbanken zal overnemen.

Deze toeneming der liquiditeit is eenerzijds het gevolg van een gunstiger inkomenssituatie, anderzijds van een verslechtering der goederenpositie.

De inkomensvorming.

Wat de eerste categorie aangaat, zullen we aandacht besteden aan de loonen van de arbeiders en employe's en aan de rentabiliteit van den landbouw en industrie. Omtrent de inkomensvorming in handel en verkeer staan ons geen gegevens ter beschikking. Wat de loonen betreft, de totale arbeidskosten zijn voor den landbouw tusschen 1938/'39 en 1943/'44 met bijna 45% gestegen. Bij dit bedrag is er van uitgegaan, dat het aantal arbeiders als gevolg van de rationalisatie met 1% per jaar is afgenomen, zoodat de individueele loonen iets sterker zijn gestegen. Waarschijnlijk mag men een gemiddelde stijging van 45 à 50% aannemen. Van de industriele arbeiders zijn de loonen met 30% en van het kantoorpersoneel met 28% gestegen.

De netto-inkomsten van de landbouwers stegen tezamen met 45% tusschen 1938 en 1942, waarbij afwijkingen kunnen worden waargenomen met betrekking tot de streek en de bedrijfsgrootte. De sterkste stijging komt voor in de bosschen en dalen van Midden- en Zuid-Zweden met 50,4%, de zwakste in Norrland met 35% ³⁾. Een indruk omtrent de rentabiliteit der industrie geeft een indexcijfer omtrent de netto-winst volgens „Industriens Utredningsinstitut”. Door de ongunstige situatie in de export-industrieën en de steenindustrie en door de extra afschrijvingen en de belastingen is ook elders slechts sprake van een geringe stijging, nl. van 100 in 1938/'39 tot 107,8 in 1942. Nadien is hierin naar alle waarschijnlijkheid geen verandering gekomen. Het inkomen uit kapitaal is dan ook wel op hetzelfde niveau blijven staan. Van het meeste belang is de stijging der arbeidsloonen en de gunstiger positie der boeren. Wat de laatsten betreft, is er echter in vele gevallen sprake van een correctie van abnormaal lage loonen. Deze omstandigheid beteekent een toeneming van de geldvraag, waarvan de relatieve beteekenis nog grooter is door de afneming van het beschikbare goederenvolume.

Daarnaast speelt het verdwijnen van de werkloosheid een zeer groote rol. De militaire dienstplicht, de brandstofvoorziening en de gunstiger omstandigheden bij de zware industrie, die relatief arbeidsintensief is, en de opkomst van de vervangingsmiddelenproductie heeft een zeer duidelijk merkbare schaarschte aan arbeidskrachten in het leven geroepen.

Deze schaarschte heeft op sommige plaatsen nijpende vormen aangenomen. Zoo konden in de textielindustrie sinds 1943, gegeven de materiaaltoewijzingen, niet minder dan nog 5.000 arbeiders worden geplaatst. In de begroting van 1943/'44 is een bedrag van bijna 60 miljoen Kroon uitgetrokken tot reguleering van de arbeidsmarkt en tot het verplaatsen van arbeiders naar plaatsen met het grootste gebrek. Voor het binnenhalen van den oogst en den houtkap moesten onder deze omstandigheden speciale maatregelen worden genomen. Pas het laatste jaar valt er eenige werkloosheid te constateeren, als gevolg van de ongunstige exportmogelijkheden, o.a. in de cellulose-industrie. In Januari van dit jaar steeg de werkloosheid zelfs met 36%, een werkloosheid, die, absoluut gezien, echter van geringe beteekenis is, nl. 15.800 man, terwijl er tevens nog een seizoenelement in ligt opgesloten.

Door deze omstandigheden is het nationale geldinkomen zoowel absoluut als relatief gestegen.

De goederenpositie.

De toeneming der liquiditeit berust verder op een vermindering der goederenpositie, waardoor een deel der bedrijfskapitalen en inkomensbedragen geen aanwending kan vinden voor productieve of consumptieve doeleinden en gaat behooren tot de categorie der onvrijwillig liquide bedragen. Bij het in oogenschouw nemen der goederenvoorziening zullen we allereerst onze aandacht besteden aan het verloop van den buitenlandschen handel.

³⁾ „Konjunkturläget Våren 1944”.

TABEL III.

Verloop van het volume van den buitenlandschen handel (1936/'38 = 100) ¹⁾.

	1939	1940	1941	1942	1943
<i>Import</i>					
Continent v. Europa *)	125	84	77	70	70
Overige landen	121	63	22	28	22
Totaal	123	74	50	49	46
<i>Export</i>					
Continent v. Europa *)	112	99	109	89	75
Overige landen	94	26	11	8	4
Totaal	102	58	55	44	36

¹⁾ Bron: „Konjunkturläget Våren 1944“.

²⁾ Exclusief Sovjet-Unie.

Bij de bovenvermelde volumecijfers zijn echter machines, transportmiddelen en oorlogsmateriaal buiten beschouwing gelaten.

De export is meer teruggelopen dan de import. Dit echter heeft geen directe verbetering in de voorziening met consumptiemiddelen tengevolge. De export bestaat n.l. voor het grootste deel uit mineralen, metalen, hout-waren, papiermassa en andere grondstoffen voor de zware industrie en bestaat voor een kleine 3% uit andere goederen. Bij den import spelen d.e.t. consumptiegoederen een veel grootere rol, zoodat de voorziening met consumptieve artikelen per saldo is verminderd, voorzover deze afhankelijk is van den buitenlandschen handel.

Deze teruggang valt te verklaren uit het feit, dat Zweden in zijn buitenlandschen handel voor ongeveer 48% was aangewezen op overzeesche landen, welke handel thans grootendeels is verdwenen. Weliswaar is de handel met het continent relatief uitgebreid, doch deze uitbreiding kan geen volledige compensatie bieden. Eén van de belangrijkste gevolgen hiervan is de schaarschte aan brandstoffen, waardoor de omvang van de productie tot op zekere hoogte moet worden beperkt. Daarnaast staat een schaarschte aan grondstoffen, waarin echter eenige verbetering kwam door den goeden oogst van 1943, waardoor meer tonnageruimte beschikbaar was voor industrieele producten. Naast het gebrek aan grond- en hulpstoffen draagt het gebrek aan arbeidskrachten er toe bij, dat de industrieele productie geleidelijk daalt. Ultimo 1943 lag zij ongeveer 20% beneden het niveau van ultimo 1939.

Op zichzelf zegt dit cijfer niet veel, door de verschillen, die tusschen de diverse branches bestaan. Gedurende den geheelen oorlog zijn de omstandigheden voor de zware industrie tengevolge van de staatsorders gunstig geweest. In de overige industrieën viel gedurende 1940 een depressieve tendentie waar te nemen als gevolg van het grootendeels wegvallen van den export en de psychologische reacties op de oorlogsomstandigheden. Materiaal en arbeidsgebrek deden zich nog niet gevoelen als productiebegrenzende factoren. Vooral de teruggang in de bouw nijverheid was in dit verband van buitengewoon veel belang.

In den loop van 1942 trad hierin een verandering op en in het midden van 1943 waren alle beschikbare productie-factoren wel in gebruik genomen. Hierdoor waren spanningen op het gebied der grond- en hulpstoffenvoorziening, en ook wat den factor arbeid betreft, niet te vermijden. Het is gelukt verschillende daarvan op te heffen. Het tekort aan brandstoffen tracht men te compenseeren door een versterkten houtkap, door vermeerdering der turfwinning, door olie te winnen uit leisteen en turf, terwijl de spiritusproductie in de sulfietfabrieken van belang moet worden geacht. Geleidelijk zijn ook de industrieën van vervangingsmiddelen op gang gekomen. In 1941 werd met dit doel voor 496 miljoen, in 1942 voor 631 miljoen en in 1943 voor 583 miljoen Kroon geïnvesteerd. Hiervan was in 1943 230 miljoen bestemd voor de zware industrie, 136 miljoen voor de krachtopwekking en de rest voor de vervaardiging van textielgrondstoffen, brandstoffen, synthetische rubber, het regenereren van rubber e.d. Een eigen aluminiumindustrie is ontstaan en de winning van non-ferro metalen is geïntensiveerd. Het gaat om vrij

aanzienlijke productiequanta, zoodaas uit de onderstaande tabel blijkt.

TABEL IV.

De beteekenis der vervangingsmiddelenproductie ¹⁾.

	Import 1937/'39 mill. Kr.	Vermindering der importbehoefte door eigen productie mill. Kr. (prijzen van voor den oorlog)
IJzer- en metaalind.	640	80—110
Textielindustrie	300	15—20
Chemische industrie	180	15—20
	1.120	110—150

¹⁾ „Konjunkturläget Våren 1944“.

Deze tabel geeft een beeld van de mogelijkheden om, met betrekking tot de huidige capaciteitsuitbreiding, na den oorlog goederen te produceeren, die vroeger werden geïmporteerd. Dit is dus reeds van belang voor de huidige goederenvoorziening.

Verder voorziet het vrijgeleide-verkeer via het Skagerak in belangrijke mate in voedingsmiddelen en in grondstoffen, o.a. voor de textielindustrie. Een uitzondering op de heerschende „hausse“ vormen enkele industrieën met een nijpend grondstoffengebrek, zoodaas de schoenindustrie en de exportindustrieën, welke grootendeels hun afzetgebied kwijt zijn.

Bepaald zorgelijk is de toestand in de vrijwel geheel op den export aangewezen cellulose-industrie. Het toegenomen binnenlandsche verbruik is niet in staat het wegvallen van den export te compenseeren, terwijl de betere oogst de vraag naar voeder-cellulose vermindert. Het gevolg was, dat de onderbezettingsverliezen dusdanigen omvang aan gingen nemen, dat men het voordeliger achtte met een betere bezetting te draaien en op voorraad te gaan werken, met alle daaraan verbonden kosten en risico's. Inmiddels is men aan de sluiting van een aantal fabrieken in dezen sector niet ontkomen. Hoewel het totale beeld dus betrekkelijk gunstig valt te noemen, is den laatsten tijd een zekere labiliteit te constateeren. De exportmogelijkheden nemen ook steeds af door den militairen gang van zaken, terwijl ook de staatsopdrachten verminderen. Ook de vraag naar vervangingsartikelen en de omvang der daarmede verbandhoudende investeringen beginnen af te nemen.

Bovendien dient men rekening te houden met de mogelijkheid van een plotselinge vermindering van den import. Men krijgt dan ook den indruk, dat het hoogtepunt der „industrieele conjunctuur“ is overschreden.

Op agrarisch gebied valt een verbetering van den gang van zaken te constateeren. De slechte oogsten in 1940 en 1941 haarden veel zorg, doch de gunstige oogst van 1942 en de vooruitzichten van 1943 gaven een belangrijke verbetering op het gebied van den landbouw en veeteelt (zie tabel V op blz. 471).

Tabel V toont dit duidelijk. Opvallend is de vooruitgang van den teelt van oliehoudende gewassen, welke door middel van de prijspolitiek werd gestimuleerd. De verbetering in de melk-, room-, boter- en vleeschvoorziening hangt samen met de gunstige oogsten, waardoor de voederpositie beter werd, zoodat er meer dieren konden worden aangehouden en de productie per beest grooter was. De verbetering in den omvang der margarineproductie hangt samen met den teelt der oliehoudende gewassen en den invoer van grondstoffen, dank zij het vrijgeleide-verkeer. Dientengevolge zijn een aantal rantsoenen verhoogd (bijv. varkensvleesch) en zelfs eenige producten vrij gekomen (varkensvleesch in de restaurants o.a.). De melk- en boterproductie hebben hun vooroorlogsch stand weer bereikt, dit komt tot uitdrukking in het verbruik van verschillende goederen, zoodaas Tabel VI dit weergeeft.

Het algemeene beeld, dat door het bovenstaande wordt verkregen, is dus niet ongunstig te noemen. Desondanks

TABEL V. Resultaten van de agrarische productie gedurende den oorlog¹⁾.

Producten	Einheid	1939	1940	1941	1942	1943	1944
Oliehoudende gewassen ..	ton	—	325	8.610	23.510	42.590	60.000 ^{*)}
Aardappelen	1.000 ton	1.809.	2.294	2.071	1.840	2.181	
Suikerbieten	ton	50.752	54.448	53.403	53.288	50.329	
Herfsttarwe	1.000 ton	705	271	189	292	361	
Voorjaarstarwe	"	156	150	141	181	166	
Rogge	"	357	268	283	454	403	
Melk	"	4.596	4.086	3.661	3.845	4.155	^{*)}
Eieren	"	55,3	50,6	39,3	35,5	39,0 ^{*)}	^{*)} ^{*)}
Vleesch	"	154,2	173,8	155,2	78,4	95,5	^{*)}
Spek	"	155,2	150,2	124,9	96,2	117,9	^{*)}
Visch	"	134	93	124	126	122 ^{*)}	^{*)}

¹⁾ „Konjunkturläget Våren 1944“.^{*)} Voorloopige cijfers. ^{*)} Betreft productiejaar 1939/'40, 1940/'41 enz. ^{*)} Productie minus export, plus import. ^{*)} Geslacht gewicht.

TABEL VI.

Waarde en omvang van het verbruik van consumptiegoederen¹⁾. (1939 = 100).

Goederensoort	Waarde				Volume			
	'40	'41	'42	'43	'40	'41	'42	'43
Melk en room	109	113	123	130	97	93	105	112
Boter en margarine ..	117	123	123	128	98	88	91	94
Vleesch en spek	111	136	107	129	100	93	71	80
Meel, brood e.d.	117	123	124	128	103	98	89	96
Aardappelen	138	143	248	191	100	113	134	134
Groenten en fruit	106	114	146	139	82	68	66	68
Totaal-index ^{*)}	110	121	127	131	92	85	79	83

¹⁾ „Konjunkturläget Våren 1944“.^{*)} Omvat alle voedings- en genotmiddelen.

schijnt, gezien de situatie op de geldmarkt, het monetaire inkomensvolume nog steeds aan te zwellen, met alle gevaren van dien.

De maatregelen, die van overheidswege hiertegen zijn genomen, zullen in een volgend artikel worden behandeld.

J. PH. VAN OUWERKERK.

INGEZONDEN STUKKEN.

EFFICIENCY IN DE ADMINISTRATIE.

„Efficiency in de administratie“, door middel van „Arbeidsstudies“.

Ir. T. J. Bezemer schrijft ons:

Mét den heer Wintersteijn¹⁾ zijn wij van meening, dat aan het vraagstuk van de efficiency in de administratie minder aandacht is geschonken dan aan hetzelfde vraagstuk bij de eigenlijke productie. In dat opzicht kan dan ook nog veel gebeuren. Tegenover verschillende gedachten, welke W. in dit verband naar voren brengt, meenen wij echter, om een juiste beoordeeling van de zich hier voordoeende vraagstukken mogelijk te maken, een afwijkende opvatting te moeten stellen.

Is er reden om een principieel onderscheid te maken tusschen de methoden ter bevordering van de efficiency in de administratie en de middelen, welke reeds jarenlang met succes worden toegepast ter vergrooting van de efficiency van industrieele productieprocessen? Naar onze meening geenszins. Natuurlijk heeft elke arbeid zijn eigen karakter en dat is van invloed op de praktische toepassing der efficiency-principes. In dat opzicht is echter het verschil in karakter tusschen administratief werk en handenarbeid nauwelijks groter dan bijv. het verschil tusschen het werk van een wever en een nageljongen.

Het economisch rendement van elken arbeid wordt mede bepaald door kwaliteit en kwantiteit van de geleverde prestatie en door den daaraan ten koste gelegden *arbeids-tijd*. Een juist inzicht in de efficiency van welke arbeidsverrichting dan ook, kan alleen worden verkregen door de efficiency van *alle onderdeelen van den arbeid* te beoordeelen. Hiertoe is de „tijdstudie“ noodig, welke wij echter, omdat het daarbij niet alleen gaat om het opnemen van tijden, maar ook om het beoordeelen van de geleverde prestaties, liever willen aanduiden met „arbeidsstudie“.

¹⁾ Zie „Efficiency in de administratie“ in „E.-S.B.“ van 2 Augustus 1944.

Dit geldt zoowel voor hoofd- als voor handenarbeid. Alleen is het in vele gevallen bij hoofdarbeid moeilijker om de geleverde prestaties te waardeeren. *Onmogelijk* is die waardeering echter zelden; ook de meest intellectueel arbeid kan tenslotte op zijn resultaat worden beoordeeld.

Tegenover de „zuivere tijdstudies“ stelt W., wat wij zouden willen noemen de globaal-statistische methode: over een lange periode gegevens verzamelen en deze onderling vergelijken. (Waar W. in dit verband spreekt over het proeven nemen en eventueel betere werkmethode zoeken, wordt uiteraard de arbeidsstudie benaderd). Wij volstaan hier met de aandacht te vestigen op het verschil in uitgangspunt: hetzij de analyse, hetzij de statistische vergelijking en verwijzen, voor een uitvoeriger beschouwing daarover naar de desbetreffende literatuur²⁾.

De arbeidsstudie verschaft grondslagen voor het vaststellen van prestatienormen. Waarom men, bij het gebruik daarvan in de administratie, beter zou doen om van de collectiviteit uit te gaan en niet van het individu, zooals in de industrie wordt nagestreefd, wordt door W. geponeerd maar niet aannemelijk gemaakt. Dezelfde argumenten, welke bij den handenarbeid gelden voor de keuze tusschen individueel en groepstarief, zijn o.i. ook van toepassing op de administratie.

De efficiency in de administratie wordt echter niet in de eerste plaats gediend door invoering van een tarief- of premiesysteem. Daaraan behoort o.i. het opzoeken van de beste werkmethode vooraf te gaan en ook hiertoe verschaft de arbeidsstudie het grondmateriaal. Een belangrijk punt vormt daarbij de vaststelling van een doeltreffende taakverdeling, welke er op gericht is iederen functionaris zooveel mogelijk te belasten met het werk, waarvoor hij het meest geschikt is. Dat kan inhouden, dat in een administratie van geringe omvang aan denzelfden persoon al het werk van eenvoudigen aard wordt opgedragen, onafhankelijk of dat betrekking heeft op de boeking van facturen, de behandeling van magazijnbonnen, de opstelling van calculaties of de verzorging der correspondentie. De door W. bepleite indeeling van de administratie in onderdeelen, waarin zooveel mogelijk gelijksoortig werk wordt verricht, waardoor bewerkingen met eenzelfde maatstaf tot een eenheid worden samengevoegd, kan o.i. gemakkelijk in strijd komen met de vorengenoemde beproefde efficiency-methode van functioneele taakverdeling. Is echter de toepassing van een goede werkmethode niet belangrijker dan het gebruik van een indeeling, waardoor de budgetteering moet worden vergemakkelijkt?

Uit het bovenstaande is als ons standpunt af te leiden, dat men ook in de administratie wel degelijk moet „beginnen met Taylor“, terwijl het de vraag is, of men verstandig doet om daar Bat'a op te laten volgen.

Inzake het „gemis aan elasticiteit“, waarover W. spreekt, zouden wij willen opmerken, dat, wanneer de geheele organisatie van een bedrijf aan een analyse wordt onderworpen, meestal duidelijk wordt, hoe een betere coördinatie tot

²⁾ Zie o.a.: Ir. B. W. Berenschot, „Vergelijkend bedrijfsonderzoek, gezien het standpunt van den bedrijfseconomisch ingenieur“. Prae-advies Efficiencydagen 1943.

stand kan worden gebracht tusschen de administratie en de overige bedrijfsfuncties. Door één en ander kan het euvel van de „toppen” in het administratieve werk voor een goed deel worden opgeheven.

In tegenstelling tot W. meenen wij, dat er een groote mate van analogie bestaat tusschen de wegen, welke in de administratie en die welke in de industrie openstaan voor het bereiken van grootere efficiency. Deze overeenstemming bestaat ook ten aanzien van het feit, dat de toepassing van de arbeidsstudie aan een economische grens is gebonden, welke o.a. ook afhankelijk is van den omvang van de verrichte werkzaamheden. In een bedrijf, waar dagelijks 300 facturen worden opgesteld, zal meer aandacht besteed kunnen worden aan het opsporen van de beste werkmethode en het vaststellen van prestatienormen daarvoor, dan in een bedrijf waar het aantal facturen tot 15 beperkt blijft. Deze invloed van den omvang van het werk geldt evengoed voor hoofdarbeid als voor handarbeid. Is W. bij het trekken zijner conclusies misschien beïnvloed door het feit, dat de omvang van gelijksoortige administratieve werkzaamheden in vele bedrijven veel geringer is (en althans, vóór invoering van een goede taakverdeling, *schijnt* te zijn) dan de omvang der industriele werkzaamheden? Voor de principieele behandeling van het vraagstuk behoeft dit o.i. echter geen verschil te maken, vooral niet, omdat de arbeidsstudie ook voor werk van kleinen omvang naar onze meening een efficiënter hulpmiddel is dan de statistische vergelijking. De toepassingsmogelijkheid der arbeidsstudie, ook in administraties van geringen omvang, neemt bovendien toe door de steeds grootere ervaring, waarover men in dat opzicht komt te beschikken. Het vaststellen van prestatienormen voor administratief werk zal verder ook door samenwerking van bedrijven bevorderd kunnen worden ³⁾.

Naschrift:

Met genoegen zal ik gebruik maken van de gelegenheid, mij door de Redactie geboden, de door den heer Bezemer gemaakte opmerkingen te beantwoorden.

Oogenschijnlijk zijn de heer B. en ik het in het geheel niet eens. Wat echter de opmerkingen over opzoeken van de beste werkmethode, doeltreffende taakverdeling enz., betreft, daarover bestaat geen verschil van meening; mijn artikel had in het bijzonder de *handhaving* van de efficiency op het oog (blz. 404, 2e kolom, 2e en 4e alinea). De heer B. vergist zich, wanneer hij meent, dat ik voorstander zou zijn van tarief- en premiesystemen (blz. 405, 1e kolom, bovenaan).

Waar wij het echter niet eens in zijn, is het volgende:

1°. De heer B. meent, dat tijdstudies de basis voor alle efficiency moeten zijn. Ik ben van een andere meening. Door mechanisatie kan het eenvoudige werk worden afgezonderd van het meer intelligente. Voor het eerste is tijdstudie mogelijk (blz. 405, 1e kolom, bovenaan), doch voor het laatste, en vooral voor allen zuiveren hersenarbeid, is het dat niet. Men kan nu eenmaal voor „denken” geen bepaald aantal seconden vaststellen. „Hersenarbeid” laat zich geen tempo voorschrijven.

2°. De heer B. wil van het individu uitgaan; ik van een groep individuen. Naar mijn ervaring wordt in de administratie de hoogste prestatie, de grootste bruikbaarheid (all-round-zijn) en de meeste arbeidsvreugde verkregen, door iemand niet steeds hetzelfde werk te laten doen, maar door hen, die aan een zelfde onderdeel arbeiden, regelmatig te laten wisselen. En niet alleen, dat dit wenselijk is, maar het is dikwijls noodzakelijk, dat op verschillende uren van den dag noodzakelijk wordt gedaan, welk werk dan toch tezamen een eenheid vormt. Laat ik slechts een enkel voorbeeld noemen. Bij een commissionair in

effecten zullen 's morgens de nota-schema's worden gereed gemaakt en de gegevens voor de beurs worden bewerkt. Eerst na beurstijd zijn de koersen bekend en kunnen de nota's worden afgewerkt. En deze handelingen vormen tezamen de administratieve verwerking der ontvangens orders. Dit is wel een zeer bijzonder voorbeeld, maar het „spreekt” en zoo zijn er vele aan te halen.

Wanneer twee personen zijn belast met het voorbereiden van de facturen en de één zoekt de prijzen op, rekent uit en schrijft neer, en de ander controleert, zal de eerste langer werk hebben. Beter is dus, beiden te laten beginnen, met elk de helft uit te rekenen, daarna te wisselen en elkaars gedeelte te controleren. Hier ontstaat dus reeds een groep.

3°. De heer B. veronderstelt, dat de onregelmatige bedrijfsdrukte door organisatie wel zal zijn op te heffen. Ik vermoed, dat de heer B. te veel het oog heeft op de administraties van industriele ondernemingen. Er zijn echter zooveel administraties, die voor de bezetting afhangen van „het publiek” en waar toch de eisch moet worden gesteld, dat dagelijks wordt afgewerkt, wat is binnen gekomen. Laat ik als voorbeeld slechts noemen: de Postchèque- en Girodienst, vervoermaatschappijen (incl. sleepbootondernemingen enz.), banken en zoovele andere.

4°. Tenslotte uit de heer B. de veronderstelling, dat ik den omvang der administraties in het algemeen heb onderschat. Dit is geenszins waar, doch ik heb niet *alleen* het oog gehad op administraties van industriele ondernemingen, maar op die van allerlei aard.

De heer B. stelt de vraag: Is er reden om een principieel onderscheid te maken tusschen de methoden ter bevordering van de efficiency in de administratie en de middelen, toegepast bij de industriele productieprocessen? Naar mijn meening „ja”, wat betreft het vaststellen van de normen. En dit verklaart mijns inziens, wat de heer B. toegeeft, dat in de administratie (dan te zien als „hersenarbeid”) minder werd bereikt dan bij de eigenlijke productie.

M. C. WINTERSTEIJN.

OVERHEIDSMATREGELEN OP ECONOMISCH GEBIED

ALGEMEEN, HANDEL EN NIJVERHEID.

Administratievoorschriften. Afkondiging van een administratievoorschrift 1944 voor schoenherstellers en van administratievoorschriften voor de loondorscherij. (E.V. 1944, No. 28; blz. 727 en 728).

Arbeidszaken. Mededeeling inzake berechting door den Gemachtigde voor den Arbeid van overtredingen der loonverordeningen. Regeling inzake doorbetaling van loon bij verzuim, tengevolge van arbeidsinzet, keuring e.d. Voor aanstelling van vrouwelijke arbeidskrachten is in het vervolg weder in alle gevallen toestemming van het Gewestelijk Arbeidsbureau vereischt. Uitvaardiging van een beschikking inzake de arbeidsvoorwaarden voor zgn. oogstcolonnes in 1944. Mededeeling van den Gemachtigde voor den Arbeid inzake den plicht tot geldelijke vergoeding bij ziekte of ongeval, vanwege werkgevers in den landbouw. (E.V. 1944, Nos. 27, 29 en 30; blz. 691, 745, 754 en 774).

Distributie. Aanwijzing van visch en garnalen als distributiegoed. Aanvulling van de tabaksdistributiebeschikking 1942 No. I. (E.V. 1944, Nos 29 en 30; blz. 745 en 766).

Handel. Mededeelingen inzake den leveringsplicht voor vlakglas en inzake handelen in vervoer van levensmiddelen-afvallen. Nadere bepalingen en zake den handel in levensmiddelen. Regeling van den aankoop van griend- en rietproducten. Bepalingen inzake den handel in en het in voorraad hebben van gebruikt beenzwart. Mededeeling betreffende de aflevering van batterijen door fabrikanten en handelaren. (E.V. 1944, Nos 27, 28, 29 en 30; blz. 697, 721, 745, 748 en 767).

Industrie. Vervaardigingsbepalingen ten aanzien van me-

³⁾ Vgl. het inmiddels verschenen praec-advies van Drs. A. M. Groot over „De controle op de Efficiency van administratieve werkzaamheden”, in het „Tijdschrift voor Efficiency en Documentatie”, waarin in hoofdzaak gedachten als de bovenvermelde nader worden uitgewerkt en toegelicht.

MAANDCIJFERS

EMISSIES IN JULI 1944 (CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK)

Aand. Obl. Conv.	Naam	Groep	Emittent	Rente	Koers	Nom. bedrag	Reëel bedrag
Aand.	Kemo Corsetfabriek	Industrie	Ned. Landbouwbank	—	150	f 100.000	f 150.000
Aand.	Zwaardemaker's Handel en Industrie N.V.	Industrie	Amsterdamsche Bank	—	135	f 350.000	f 472.500
Obl. Conv.	Kempensche Zink Mij.	Industrie	Ned. Handel-Mij.	3½	101	f 304.000	f 307.040
Conv.	Idem	Idem	Idem	3½	100	f 1.196.000	f 1.196.000
Conv.	Par. v. d. H. Jeroen	Diversen	Haagsche Bankvereen.	3½	100	f 237.000	f 237.000
	Totaal obligaties					f 304.000	f 307.040
	„ aandeelen					f 450.000	f 622.500
	„ nieuw geld					f 754.000	f 929.540
	„ conversies					f 1.433.000	f 1.433.000

taaldraad-zaksluitingen, beton-ijzer-binddraadjes, geëmailleerde ziekenverplegingsartikelen, smeltveiligheden en hoorn- en hoefmeel. (E.V. 1944, No. 29; blz. 746).

In- en uitvoer. Nadere maatregelen met betrekking tot den uitvoer van zgn. monopolieproducten naar Duitschland. (E.V. 1944, No. 27; blz. 691).

Organisatie van het bedrijfsleven. Instelling van een sectie resp. bij de vakgroepen Groothandel in groenten en Fruit en Groothandel in electrotechnische en radioproducten. Mededeeling van de Hoofdgroep Industrie inzake naleving van de verordeningen der bedrijfsorganisaties. Instelling van een vakgroep Tusschenpersonen in onderdeelen en toebehooren van automobielen, motorrijwielen en rijwielen, en een vakgroep Groothandel in levende dieren. Instelling van een sectie resp. bij de vakgroepen Groothandel in alcoholhoudende en alcoholvrije dranken en Groothandel in papier en papierwaren. Oprichting van een vakorganisatie voor gedistilleerde dranken. Instelling van een onder-vakgroep Groothandel in inlandsch hout met 4 secties, nl. voor lofthout; zaag- en paalhout; mijnhout, papierhout en houtwolhout en generatorhout, brandhout en boeren-geriefhout. (E.V. 1944, Nos 27, 28, 29 en 30; blz. 696, 717, 720, 748, 765 en 767).

Prijzeregelingen. Nadere prijsbepalingen met betrekking tot de calculatie van uitgaaf-bindwerk, prijs- en administratievoorschriften voor den metaalwarenhandel, kleinhandelsprijzen voor vaste brandstoffen, maximumprijzen voor buigzame halve houten schoenzolen, maximumprijzen voor smeeroïlen, inlandsch mijnhout, bleekwater en dameshoeden, prijsverordening voor vlas en vlasproducten oogst 1943, prijsvaststellingen voor borstelwerk, voor gebruikte naaimachines, inzake kleinhandelsmarges voor haarden, haardkachels en kachels, voor geïmporteerde chemische- en aanverwante producten, voor zgn. kleine houtsorteringen, voor heide -en berkenbezems, alsmede heideboenders, en voor inlegzolen. (E.V. 1944, Nos 27, 28, 29 en 30; blz. 693, 697, 721, 728 en 768).

Steunverleening aan stilgelegde bedrijven. Mededeeling inzake de heffing 1943 ten behoeve van de steunverleening aan stilgelegde bedrijven. (E.V. 1944, No. 28; blz. 717).

Surrogaten. Bepalingen inzake het plukken van bladeren voor de vervaardiging van thee- en tabaksurrogaten. (E.V. 1944, No. 28; blz. 728).

Verzekering. Nadere bepalingen inzake de toestemming tot het optreden als assurantie-tusschenpersoon. Wijziging van de Zee- en Luchtvaartverzekeringwet 1939, waarbij ook landtransporten onder de bepalingen van deze wet kunnen vallen. (E.V. 1944, Nos 28 en 29; blz. 717 en 745).

Vestigingswet kleinbedrijf. Verlenging van het vestigingsverbod voor het orgelbouwers- en het orgelherstellingsbedrijf met 6 maanden. (E.V. 1944, No. 30; blz. 771).

IJzer en Staal. Mededeeling betreffende de depôtvorming van ijzer en staal. (E.V. 1944, No. 28; blz. 721).

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING.

Landbouw. Bepalingen inzake de toewijzing van kunstmeststoffen voor het seizoen 1944—1945. Regelingen inzake het onderbrengen en overdragen van paarden uit

de geïnuundeerde gebieden. Vaststelling van den rooidatum voor aardappelen voor dit jaar op 31 Juli. Mededeelingen inzake het verplicht scheuren van grasland voor den oogst 1945. Voorschriften inzake brandbeveiligingsmaatregelen bij het graandorschen met behulp van gasgeneratoren. Mededeelingen inzake den verplichten verbouw van winterkoolzaad en zomeroliezaadgewassen. (E.V. 1944, Nos 27, 28, 29 en 30; blz. 702, 728, 754 en 773).

Sierteelt. Mededeelingen inzake omzetting van het narcissenteeltrecht. (E.V. 1944, No. 27; blz. 702).

Vee. Nadere regelingen inzake den handel in veulens, den verkoop van stamboekvee, het vervoer van schapen en lammeren en verzekering van rundvee. (E.V. 1944, No. 30; blz. 768 en 774).

Voedselvoorziening. Vaststelling van een verdeelingsreglement voor de jamfabricage. De consumptiegebieden voor groenten en fruit zijn opnieuw vastgesteld. Bepalingen inzake de verwerking van voorwaardelijk goedgekeurd vleesch tot vleeschwaren in blik. (E.V. 1944, Nos 27 en 29; blz. 693, 702 en 746).

Zaden. Mededeeling inzake de voorgenomen zaai-aadregeling 1944—1945. (E.V. 1944, No. 30; blz. 773).

Zuivel. Regeling inzake een rayonnering van den kaas-handel. (E.V. 1944, No. 29; blz. 748).

GELD-, CREDIET- EN BANKWEZEN EN BELASTINGEN.

Belastingen. Afkondiging van een nadere uitvoeringsbeschikking der loonbelasting met betrekking tot de uitkeeringen uit fondsen e.d. (E.V. 1944, No. 27; blz. 705).

STATISTIEKEN

DE NEDERLANDSCHE BANK
(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt, muntmateriaal en deviezen ¹⁾	Binnenl. wissels, openmarktpapier, beleeningen, voorschotten a.l.h. Rijk en diverse rekeningen ¹⁾	Totaal activa	Totaal opeisb. schulden
4 Sept. '44	4.946.661	170.508	5.200.810	4.999.423
28 Aug. '44	4.853.001	144.847	5.081.716	4.888.716
21 „ '44	4.817.243	140.052	5.051.654	4.881.576
14 „ '44	4.768.128	142.586	4.995.396	4.806.747
7 „ '44	4.786.097	137.592	5.008.405	4.822.325
31 Juli '44	4.766.198	145.208	4.996.266	4.813.386
24 „ '44	4.720.753	155.024	5.962.842	4.780.228
6 Mei '40	1.173.319	248.256	1.474.306	1.424.016

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in R/C	Bankassig-natiën en diverse rekeningen	Saldo Rijk R/C (D/C)	Schatst-papier rechtstr. ondergebracht
4 Sept. '44	4.546.523	452.900	78.417	C. 104.654	—
28 Aug. '44	4.473.815	415.106	70.040	C. 101.170	—
21 „ '44	4.445.552	406.022	67.033	C. 112.046	—
14 „ '44	4.427.418	379.321	65.596	C. 104.875	—
7 „ '44	4.418.461	403.845	63.138	C. 117.617	—
31 Juli '44	4.414.777	398.541	60.003	C. 99.293	—
24 „ '44	4.386.988	393.083	57.828	C. 114.713	—
6 Mei '40	1.158.613	355.174	10.230	C. 22.962	—

¹⁾ Ingevolge de verordening 58/1943 (dd. 26 Juni) zijn de posten „Correspondenten in het buitenland” en „Buitenlandsche betaalmiddelen (excl. pasmunt)”, voorheen begrepen in de „Diverse rekeningen”, van 5 Juli af opgenomen onder de buitenlandsche portefeulle, in onzen staat samengevat als „deviezen”.

Alfabetische Index Overheidsmaatregelen op economisch gebied

(Zie voor den alfabetischen index Overheidsmaatregelen in 1943 het Jaarregister 1943, laatste bladzijde)

	Blz.		Blz.		Blz.
Administratieplicht	27, 55, 123, 383, 472	Huurprijzen van nieuwbouw	162	Steenverleening aan stilgelegde bedrij-	162
Advertenties	283	In- en Uitvoer	26, 383, 461, 473	ven	40, 55, 125, 385, 398, 473
Afval	123	Industrie	27, 55, 123, 163, 283, 299, 383, 398, 461, 472	Suikerbieten e.d.	41, 97
Algemeen Vestigingsverbod	55	Inlevering puntdraad engladde draad	135	Surrogaten	97, 237, 285, 473
Ambacht	27, 161, 251, 449	Kamers van Koophandel	40	Tabak	40, 96, 135, 237, 385, 449
Arbeidszaken	27, 55, 123, 161, 298, 383, 398, 449, 472	Kinderbijslagwet	123, 299	Telefoonverbindingen	284
Bank- en Credietwezen	41, 313	Kleinhandel	251	Textiel	40, 96, 177
Belastingzaken	41, 111, 163, 237, 285, 337, 461, 473	Kweekersbesluit	299	Toegepast Natuurwetenschappelijk On-	41
Betalingsverkeer met het buitenland	27	Landbouw	41, 97, 125, 237, 284, 299, 313, 385, 398, 461, 473	derzoek	41
Bouwnijverheid	123, 251, 283	Merken	283, 299	Tuinbouw	41, 313, 385
Buitenlandse handel	123	Monopolieproducten	55, 123, 285, 398	Turf	96
Deviezenbescherming	398	Motorbrandstof	163, 285	Vee..	41, 97, 135, 237, 285, 313, 385, 399, 461, 473
Distributie	449, 472	Non-ferrometalen	123, 299	Veevoeder	41, 97
Duitsche orders	283	Omzetbelasting	41, 97, 313	Vereveningsheffing	125
Financiering Rijksbureaux	398	Opheffing Centrales	40	Verpakkingsvoorschriften	96
Fruittel	461	Organisatie Bedrijfsleven	27, 83, 123, 163, 283, 299, 383, 398, 461, 473	Vervoer	111, 163, 285, 461
Geneesmiddelen	249	Papier	398, 461	Verzekering	96, 125, 284, 473
Groenten en fruit	96, 313	Persgas	337	Vestigingswet Kleinbedrijf	41, 125, 177, 236, 284, 385, 473
Grondkamers	237, 284, 313, 398	Pluimvee	41, 135, 237, 285	Visscherij	41, 285, 313, 385, 399
Grondstoffenbesparing en bedrijfsratio-	161	Prijsregelingen	40, 83, 125, 163, 284, 337, 383, 398, 461, 473	Vlas	41, 97, 163, 313
Handel	27, 55, 123, 162, 236, 283, 383, 398, 461, 472	Rentepcil	337	Voedselvoorziening	97, 135, 285, 299, 385, 399, 461, 473
Heffingen	41, 55, 123, 162, 236, 283, 383, 398	Scheidsgerecht	41	Volkstuinen	125, 237
Hooi en stroo	284, 299	Siertel	41, 97, 135, 237, 473	IJzer en Staal	125, 177, 284, 337, 385, 398, 473
Hout	398	Sociale voorzieningen	125, 177	Zaden	41, 97, 461, 473
				Zuivel	41, 97, 163, 449, 461, 473

Zoojuist verschenen:

Een economisch-statistisch onderzoek naar de chemische industrie in Nederland

door

Dr. P. S. PELS

Publicatie No. 37 van het Nederlandsch Economisch Instituut

PRIJS f 3.65*

(Prijs voor donateurs en leden van het Ned. Econ. Instituut f 2.75, te bestellen bij het N.E.I.)

Uitgave: De Erven F. Bohn N.V. — Haarlem

Dr. A. de Graaff

DE KOLENVOORZIENING VAN NEDERLAND

Publicatie No. 35 van het Nederlandsch Economisch Instituut

PRIJS f 5.50*

(Prijs voor donateurs en leden van het Ned. Econ. Instituut f 4.10; bestellen bij het N.E.I.)

Verkrijgbaar in den boekhandel

Uitgave: De Erven F. Bohn N.V. — Haarlem

De Scheepsbouwnijverheid in Nederland

door Ir. J. W. Bonebakker

Publicatie No. 16 van het Nederl. Econ. Instituut

Prijs f 1.55*

(Prijs voor donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut f 1.10; bestellen bij het N.E.I.)

Verkrijgbaar in den boekhandel.

Uitgave van De Erven F. Bohn N.V. — Haarlem

R. M. Dr. SOEMITRO
DJOHADIKOESOEMO

Het volkscredietwezen in de depressie

Publicatie No. 34 van het Nederlandsch Economisch Instituut

Prijs f 5.50*

(Prijs v. donateurs en leden van het N.E.I. f 4.10; bestellen bij N.E.I.)

Verkrijgbaar in den boekhandel

UITGAVE: DE ERVEN F. BOHN N.V., HAARLEM

M. J. SCHUT

TINRESTRICTIE EN TINPRIJS

Publicatie No. 31 van het Nederlandsch Economisch Instituut

Prijs f 1.55*

(Prijs voor donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut f 1.10; bestellen bij het N.E.I.)

Verkrijgbaar in den boekhandel

UITGAVE: DE ERVEN F. BOHN N.V. — HAARLEM

